

ALI O PLAGIATU ŽE V OSNOVNI IN SREDNJI ŠOLI? / dr. Andreja Špernjak / Univerza v Mariboru, Fakulteta za naravoslovje in matematiko, Oddelek za biologijo

Plagiatorstvo ni novodobni problem, čeprav o njem govorimo, ko je le-ta že izdelan. V članku so zapisani razlogi za izdelavo plagiata, na kateri stopnji izobraževanja začeti poučevati o plagiatu in vzgajati za preprečitev plagiatorstva, kako poučevanje o plagiatih vključiti v učni proces ter kdo je odgovoren, ko plagiat nastane.

UVOD

V slovenski družbi se zadnjih nekaj let vse pogosteje uporablja pojem plagiat. Beseda plagiat je latinskega izvora in izhaja iz besede *plagiarius*, kar pomeni »krajca besed« (Howard 1995). Plagiatorstvo ni novodobna težava, saj korenine segajo iz zgodnjega 17. stoletja, ko so ljudje prepisovali vsebine iz vseh takrat dostopnih pisnih materialov (McKenzie 1998), a niso imeli dostopnih možnosti preverjanja prepisov.

V *Slovarju slovenskega knjižnega jezika* (1995) lahko preberemo, da je plagiat »kar je prepisano, prevzeto od drugod in objavljeno, prikazano kot lastno, navadno v književnosti«. A plagiatorstvo ni le domena književnosti, ampak jih vse bolj odkrivajo v znanstvenih in strokovnih člankih svetovnega formata na vseh področjih. Problem plagiatorstva je postal tako pereč in razširjen, da so morali razviti program za odkrivanje plagiatov, ki ga zadnja leta s pridom uporabljajo tudi na slovenskih univerzah. Žal v slovenskih akademskih vodah odkrivajo vedno več plagiatov, saj v času njihovih nastankov še nismo imeli programov za odkrivanje le-teh, zato plagiatorji posledice čutijo šele sedaj – tudi po več kot 20. letih.

O plagiatorstvu se je v našem prostoru množično začelo govoriti ob novinarskih razkritjih plagiatov znanih slovenskih oseb, saj je to eden od lažjih načinov, kako elegantno diskreditirati osebe. Že sam sum in objava v medijih o možnosti plagiata na človeku pusti negativen pečat, čeprav je med plagiatom in avtorstvom zelo tanka in nejasna meja (Miholič 2012).

Po letu 1990 je bilo obdobje razcveta informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) in plagiatorstvo je posledično postalo dostopno in popularno predvsem med študenti za pripravo seminarских,

diplomskih nalog ter drugih pisnih izdelkov. Z dostopnostjo IKT je bilo veliko enostavneje napisati (diplomsko) nalogo, saj so uporabniki – nevede in nepoučeni o možnih posledicah – množično uporabljali računalniški ukaz '*copy – paste*' oz. '*kopiraj – prilepi*', kar je pravno, moralno, materialno in etično sporno. A tako kot je bilo z razvojem IKT veliko lažje izdelati plagiat, tako je z razvojem IKT veliko lažje plagiatorstvo tudi odkriti (Comas-Forgas in Sureda-Negre 2010).

Različni avtorji (Sheard idr. 2003; Smith idr. 2007) so v študijah ugotovili, da uporaba računalnika in hitra dostopnost informacij nista edina vzroka za plagiatorstvo. Računalnik je le eden od faktorjev za plagiatorstvo, a nikakor ne zanemarimo še naslednje štiri faktorje, ki vplivajo k plagiatorstvu: razumevanje pojma in posledic plagiatorstva, samouresničitev ciljev, pritisk učnega okolja ter moralni in osebni odnos (Wan Ali idr. 2012). Slednji v študiji ugotavljajo, da je od zgoraj naštetih največji problem prav v nerazumevanju plagiatorstva. Študentje se v 61,5 % zavedajo posledic, vendar ne razumejo koncepta plagiatorstva, kar se je pokazalo tudi pri študentih izobraževalne biologije 1. in 2. letnika 2. stopnje na Fakulteti za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru. Slednjih rezultatov ne morem posploševati na celotno slovensko populacijo, saj je bil vzorec vprašanih premajhen. Študentje so na fakulteti in preko medijskega poročanja veliko slišali o plagiatorstvu, zato razumejo, da je plagiatorstvo nemoralno dejanje, etično ter pravno sporno. Razumejo, da je plagiatorstvo prepis besedila ali ideje brez navedbe vira, a iz samih navedb študentov je bilo moč razbrati, da ne razumejo širšega koncepta plagiatorstva, kot je: neustrezno parafraziranje, nepravilno citiranje, napačna navedba vira, navajanje lažnih virov, ponarejanje oz.

prirejanje podatkov, navedba neuporabljenega vira in podvajanje objavljanih lastnih rezultatov. Iz študentskih zapisov lahko sklepam, da niso dovolj seznanjeni s problematiko plagiatorstva, zato menim, da bi tej vsebini morali dati večji poudarek na vseh ravneh izobraževanja.

VZROKI ZA PLAGIAT

Noben izgovor ne opravičuje razlogov za plagiat, čeprav jih vsak plagiator lahko našteje kar nekaj. V večini primerov je plagiatorstvo krajša pot do rezultata. Phillips in Horton (2000) trdita, da sta za plagiatorstvo pri študentih ključna nezainteresiranost in brezbriznost do predmeta. Študentje in učitelji so v različnih študijah (Comas-Forgas in Sureda-Negre 2010; Chuda in sod. 2012) izpostavili naslednje razloge za plagiatorstvo:

- pomanjkanje časa oz. neorganiziranost, zato se obveznosti lotijo zadnji trenutek;
- posnemanje vrstnikov: če lahko to počnejo sošolci, lahko tudi oni;
- prepričanje, da s kopiranjem in prepisovanjem iz interneta ni nič narobe, saj so informacije na internetu javne in v skupno dobro;
- ker je takšen način lažji in hitrejši kot samostojno delo in razmišljanje;
- zaradi pomanjkanja poznavanja določene tematike;
- prepričanje, da bodo dobili boljšo ceno, če bodo prepisali že znano, kot če bodo ustvarili lasten izdelek;
- bojijo se neuspeha in izražanja lastnih mnenj;
- študentje dobijo težavne ali nepraktične zadolžitve, zato so prepričani, da je plagiatorstvo rešitev zadane naloge;
- blage kazni ali pa jih sploh ni, zato študentje tvegajo in izdelajo plagiat;
- nekaznovanje plagiatorjev demotivira študente, ki delajo samostojno. Pri naslednji nalogi tudi slednji izdelajo plagiat;

- vsebina naloge je predvsem teoretična;
- prepričanje, da učitelji ne bodo prepoznali ali ugotovili, da je delo plagiat, saj v množici informacij ne bodo našli prav njegovega prepisa;
- učitelj ni toliko več pri uporabi IKT, zato ne bodo našli njegovega prepisa;
- prepričanje, da učitelji ne bodo pozorno prebrali izdelane naloge;
- ker kakovost, izvirnost in avtorstvo izdelka ne bo vplivala na končno oceno;
- prepričanje, da se ne bodo naučili nič novega;
- pomanjkanje priložnosti za predstavitve dela in prikaza realnega poznavanja vsebine.

Kljub zgoraj naštetim vzrokom nimamo opravičila za plagiatorstvo, ki nas poleg moralnih in pravnih norm prikrajša še za razvijanje veščin pisanja. Na spletnih straneh Univerze Pennsylvania State lahko preberemo pet točk, v katerih navajajo, zakaj je plagiatorstvo slabo:

- Prikrajšate se za odkrito povratno informacijo o uspešnosti in nivoju izdelanega.
- Bodoči delodajalci in sodelavci težje zaupajo v plagiatorjevo integriteto in uspešnost.
- S plagiatom goljufate ljudi, ki ocenjujejo vaše delo.
- Avtorja izvirnega dela prikrajšate za njegove zasluge.
- S plagiatom izkazuje nespoštovanje do sošolcev, ki so delo opravili samostojno.

Ti zapisi odražajo moralne vrednote. Nesmiselno bi bilo pričakovati, da bodo učeči sami začeli razmišljati o problemu plagiatorstva in morali. Ključno vlogo pri tem imajo učitelji in njihov odnos do plagiatorstva. Slednjega ne bomo izkoreninili, če je učitelj plagiator ali pa je do plagiatorjev prizanesljiv in nepošteno dejanje celo nima posledic. Utopično bi bilo verjeti, da lahko plagiatorstvo popolnoma preprečimo, saj se bo vedno našel nekdo, ki mu bo več do boljše ocene kot do znanja, in nekdo, ki se bo upiral sprejetim normam (Chuda in sod. 2012).

O PLAGIATORSTVU ŽE V OSNOVNI IN SREDNJI ŠOLI

Za osnovno vzgojo in izobraževanje o plagiatorstvu je na fakultetni ravni že nekoliko pozno, saj študentje na fakulteto pridejo z določenim (pred)znanjem in kopico pisnih izdelkov, ki so jih naredili tekom osnovnošolskega in srednješolskega izobraževanja. Znanje o citiranju in posledično o plagiatorstvu bi študentje lahko pridobili že na osnovni in kasneje na srednji stopnji izobraževanja, saj je na univerzitetni ravni potrebno razvijati večšine pisanja, ki zahtevajo tudi leta urjenja in ne le predstave o tem, kaj je plagiat oz. kakšna so pravila citiranja.

Najverjetneje se učitelji z zapisanim v večini ne bodo strinjali, saj šolski izdelki niso namenjeni javni objavi, zato prepisovanje v šoli za pripravo referatov, seminarskih nalog, poročil laboratorijskih vaj in podobnega ne ustreza v celoti definiciji plagiatorstva. Pa vendar, če v spletni brskalnik vpišemo naslov ali ključne besede določene laboratorijske vaje (npr. biološke, fizikalne, kemijske ...), hitro naletimo na spletno stran: www.dijaski.net. Na zapisani spletni strani so objavljena poročila laboratorijskih vaj, v katerih lahko preberemo teoretične osnove vaj, ki pa niso avtorstvo dijakov. Dijaki v dobri veri objavijo svoje poročilo kot znak medsebojne pomoči – kar je pohvalno. Postavlja pa se vprašanje odgovornosti objave neavtorskega dela. So za dejanje odgovorni učenci in dijaki, ki najverjetneje niso seznanjeni, da je (vsaj) del njihove naloge plagiat, ali so za to odgovorni učitelji, če jih o tem niso (dovolj dobro) poučili ali pa enostavno spregledajo njihovo neprimerno dejanje? Dokler akterji ne začutijo posledic in ne vedo, da karkoli delajo narobe, tako dolgo bodo z dejanji nadaljevali tudi pri bolj pomembnih nalogah, kot je poročilo laboratorijske vaje.

ODGOVORNOST ZA PLAGIAT

Za določanje plagiatov bi morali imeti natančne kriterije in ničelno stopnjo tolerantnosti. Odgovornost za plagiate je treba delno prenesti na mentorje, ki sledijo nastanku naloge in delu učečega. Od mentorja je neodgovorno, da se podpiše pod nekaj, česar ni pregledal ali preveril. Kot članica komisije za pregled

in zagovore nalog učencev raziskovalcev (osnovna in srednja šola) sem že nekajkrat naletela na primer, ko mentor naloge pred oddajo ni niti pregledal. To smo razbrali iz mnogih strokovnih in jezikovnih napak, ki jih mentor ob nastajanju naloge ne bi mogel spregledati. Mentor v tem primeru ni opravil svoje naloge in poslanstva, zato odgovornost za plagiat nosi učitelj, posebej ker učenci v osnovni šoli še nimajo potrebnega znanja za tovrstne naloge. Ob nastajanju osnovnošolskih in srednješolskih (raziskovalnih) nalog je odličen čas za poučevanje in diskusijo o plagiatu preko njihovih lastnih izdelkov. Na tak način plagiatorstvu ni potrebno posebej posvečati učnih ur, ampak učitelju ozaveščanje o plagiatu postane rutina, ki jo lahko vključijo v generične kompetence, kot so: skrb za kakovost, sposobnost interpretacije, sposobnost zbiranja informacij, sposobnost zbiranja in organiziranja informacij.

Naštete generične kompetence niso vezane na posamezen šolski predmet (Šorgo 2010), zato jih učitelji lahko uporabljajo kot medpredmetno povezavo. S tem bi šolski sistem postal bolj poenoten z ničelno stopnjo tolerantnosti do plagiatorjev, kar pa je dober temelj za izkoreninjanje plagiate, ki (na univerzitetni ravni) postaja vedno večja težava. Naj učitelji ne čakajo na predpise v učnih načrtih za uvedbo poučevanja o plagiatih, ampak se dela lotijo samoiniciativno. Primer dobre prakse imajo na II. gimnaziji Maribor, kjer pisanju raziskovalnih nalog in pravilnemu citiranju učitelji posvečajo posebno pozornost in čas.

Na univerzitetni stopnji bi odgovornost za plagiate diplomskih, magistrskih in doktorskih nalog poleg avtorjev nalog morali nositi tudi mentorji, ki naj bi sledili nastanku naloge in študenta usmerjali k izvirnemu delu. Drži, da največjo odgovornost nosi avtor dela, saj podpiše, da je njegovo delo izvirno, pa vendar je v proces do zaključka naloge vključenih več komisij, ki nalogo preverjajo, in mentor, ki usmerja diplomanta, zato bi sorazmeren delež odgovornosti morali nositi vsi deležniki nastalega dela.

Na spletnih straneh International Center for Academic Integrity lahko prebere-

mo pet osnovnih vrednot akademske integritete: poštenost, zaupanje, nepristranskost, spoštovanje in odgovornost. Slednje bi bilo dobro upoštevati na vseh nivojih izobraževanja in drugih ravneh osebnega življenja, saj se nam ob upoštevanju slednjih vrednot ne bi bilo potrebno ukvarjati z iskanjem, odkrivanjem in dokazovanjem nepoštenosti, temveč bi bila energija usmerjena v še večji napredek in razvoj človeštva.

Literatura

- Chuda, D., Navrat, P., Kovacova, B. in Humay, P. (2012). The Issue of (Software) Plagiarism: A Student View. *IEEE Transaction on Education*, 55(1), 22–28.
- Comas-Forgas, R. in Sureda-Negre, J. (2010). Academic Plagiarism: Explanatory Factors from Students' Perspective. *Journal of Academic Ethics*, 8(3), 217–232.
- Howard, R. M., (1995). Plagiarism, authorships and the academic death penalty. *College English*, 57 (7), 788–806.

<http://www.dijaski.net/> (dostop 18. 2. 2014).

International Centre for Academic Integrity, str. 4: <http://www.academicintegrity.org/icai/assets/FVproject.pdf> (dostop 14. 2. 2014).

McKenzie, J. (1998). The new plagiarism: Seven antidotes to prevent highway robbery in an electronic age. *The Education Technology Journal*, 7(8). <http://www.fno.org/may98/cov98may.html> (dostop 14. 2. 2014).

Miholič, P. (2012). The thin line between authorship and plagiarism. *Economics, Organisation and Informatics in Healthcare*, 28 (1), 3–6.

Phillips, M. in Horton, V. (2000). Cybercheating: has morality evaporated in business education? *The International Journal of Education Management*, 14(4), 150–155.

Sheard, J., Markham, S. in Dick, M. (2003). Investigating differences in cheating behaviours of IT undergraduate and graduate students: The maturity and motivation factors. *Higher Education Research & Development*, 22(1), 91–108.

Slovar slovenskega knjižnega jezika (1995), (ur. Bajec idr.), Ljubljana: SAZU, ZRC SAZU, inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša, DZS.

Smith, M., Noorlaila G. in Noor Minhad, S. F. (2007). Attitudes towards plagiarism among undergraduate accounting students: Malaysian evidence. *Asian Review of Accounting*, 15(2), 122–146.

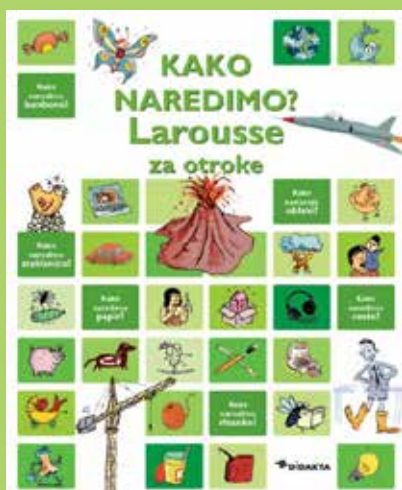
Šorgo, A. (2010). Opredelitev in prvi pogoji razvoja osnovnih kompetenc v naravoslovje, znanosti in tehnologiji za vseživljenjsko učenje. V: Grubelnik, V. (ur.). *Opredelitev naravoslovnih kompetenc: znanstvena monografija*. Maribor: Fakulteta za naravoslovje in matematiko Univerze v Mariboru, 18–27.

Univerza Pennsylvania State, <http://tlt.psu.edu/plagiarism/student-tutorial/why-plagiarism-is-wrong/> (dostop 19. 2. 2014).

Wan Ali, W.Z., Ismail, H in Cheat T.T. (2012). Plagiarism: to what extent it is understood? *Procedia – social and Behavioral Sciences*, 59, 604–611.

ENCIKLOPEDIJE LAROUSSE ZA OTROKE

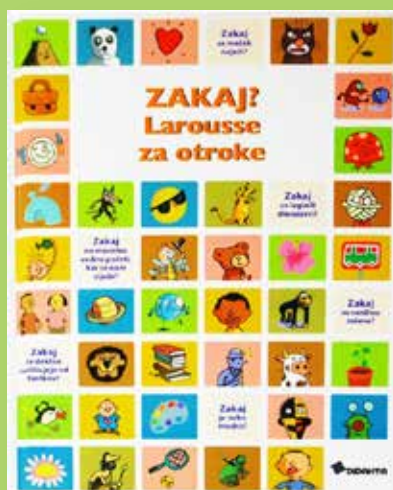
ZBIRKA TREH KNJIG SAMO 49,99 € REDNA CENA 59,97 €

KAKO NAREDIMO?

Kako naredimo čokolado? Kaj pa sir? Balone? Parfume? Okenske šipe? Risanke? Televizijske oddaje? Kako deluje vulkani? ...Moj prvi Larousse KAKO NAREDIMO? ima odgovore na več kot 200 vprašanj.

19,99 €

ZAKAJ?

Larousseova slikovna enciklopedija Zakaj? je prava zakladnica odgovorov o živalih, naravi, človeku, vesolju in zemlji, poseben del knjige pa je namenjen tudi vsakdanjemu življenju (brezposelnosti, revščini, energiji, ekologiji).

19,99 €

MOJ PRVI ANGLEŠKI SLOVAR

V slovarju je skrbno izbranih 1000 besed iz otroškega sveta, ki sestavljajo osnovno besedišče, dovolj bogato in raznoliko, da lahko otrok takoj spregovori v angleščini. Na koncu knjige je nekaj preprostih tabel, ki dajejo nekaj nepogrešljivih navodil za pravilno rabo samostalnikov, glagolov, pridevnikov in izrazov tega slovarja.

19,99 €

☎ 04 5320 200 ✉ zalozba@didakta.si 🌐 www.didakta.si

www.didakta.si/larousse, www.facebook.com/zalozba.didakta

 DIDAKTA